

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia XIII (2015)

ISSN 2081–1861

RECENZJE I ARTYKUŁY RECENZYJNE

Wanda Matras-Mastalerz

Polska prasa szkolna – historia i współczesność...

(na marginesie książki Pauliny Olechowskiej

***Prasa szkolna – teoria, funkcje, tematyka*)¹**

Polskie czasopisma szkolne ze względu na długoletnią tradycję oraz swoistego rodzaju lokalność zasługują na wnikliwą refleksję prasoznawczą. Paulina Olechowska w słowie wstępnym podkreśliła, że monografia powstała z dwóch powodów: po pierwsze jest pokłosiem zawodowych zainteresowań autorki, realizowanych w ramach programu badań mediów lokalnych województwa zachodniopomorskiego. Program ten został stworzony wspólnie przez pracowników Wyższej Szkoły Humanistycznej w Szczecinie oraz Uniwersytetu Szczecińskiego, a jednym z badanych mediów była prasa szkolna². Drugi powód osobisty, mniej ważny dla naukowych rozważań, wynikał z chęci bliższego poznania i zrozumienia świata nastoletniej córki i jej rówieśników: „Czytając prasę szkolną, można zobaczyć w niej, niczym w lustrze, świat, w którym żyją autorzy, można poznać ich poglądy, plany, marzenia, przeczytać co myślą o świecie dorosłych, polityce, życiu społecznym i kulturze. To ciekawa i pouczająca lektura, którą powinni czytać nie tylko równolatkowie młodych dziennikarzy ale i my rodzice”³. Zaprezentowany w książce materiał autorka rozpoczęła od przeglądu stanu badań. Dotychczas ukazujące się prace monograficzne na temat prasy szkolnej dotyczyły głównie okresu międzywojennego. Należy tutaj przede wszystkim zwrócić uwagę na pracę Ireny Sochy na temat czasopism młodzieży szkolnej w latach 1918–1930⁴. Szerszego opisu

¹ P. Olechowska, *Prasa szkolna – teoria, funkcje, tematyka. Analiza na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2015, s. 294, il.

² Por. P. Olechowska, *Szczecińskie media szkolne i akademickie w 2010 roku*, [w:] *Media lokalne w Szczecinie. Raport z badań mediów lokalnych w Szczecinie w 2010 roku*, red. J. Kania, R. Cieślak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 92–128; też, *Pisma szkolne i akademickie regionu koszalińskiego jako źródło informacji o społeczności lokalnej*, [w:] *Media koszalińskie w umacnianiu tożsamości lokalnej*, red. J. Kania, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014, s. 169–205.

³ P. Olechowska, *Prasa szkolna...*, dz. cyt. s. 10.

⁴ I. Socha, *Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce 1918–1930, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, nr 821, Katowice 1989; też, *Wartość źródłowa czasopism mło-*

doczekały się również pisma ukazujące się w wybranych rejonach: czasopisma szkolne Śląska opisała Helena Synowiec⁵, periodyki łódzkie opracował Tadeusz Jałmużna⁶, zaś pisma szkolne z obszaru Kielecczyzny omówili Jolanta Dzieniakowska i Mieczysław Adamczyk⁷. Periodyki szkolne cieszyły się zainteresowaniem nie tylko prasoznawców, ale i historyków, literaturoznawców, antropologów kultury, pedagogów oraz dydaktyków języka polskiego. Spora liczba publikacji dotyczyła omówienia konkretnych tytułów, np. periodyku „Gawędy Kaliskie”⁸, pisma „Łącznik”⁹, pierwszych czasopism wydawanych w szkołach na Śląsku Pruskim¹⁰ oraz czasopism szkolnych miasta Łodzi¹¹. Wymienione publikacje autorka omówiła w pierwszym rozdziale swojej książki zatytułowanej: *Zarys historii prasy szkolnej w Polsce w XX i XXI w.*, który podzieliła chronologicznie na podrozdziały: *Okres międzywojenny*, *Druga wojna światowa i PRL*, oraz *Prasa szkolna po 1989 roku*. Autorka marginalnie potraktowała początki szkolnego czasopiśmiennictwa w naszym kraju przypadających na drugie dziesięciolecie XIX wieku. Czas wojny i okres PRL zostały również omówione dosyć skrótowo. Pani P. Olechowska odnotowała, że konieczność podjęcia systematycznych badań nad czasopismami dla dzieci i młodzieży (także tymi szkolnymi) oraz wyznaczenia kierunków tych badań podkreślał Jerzy Jarowiecki w książce: *Prasa dziecięca i młodzieżowa. Studia i materiały*¹². Badaczka zauważyła, że pomimo wyraźnego zwiększenia się liczby ukazujących się czasopism szkolnych po 1989 roku, poza pracą Zbigniewa Adamczyka¹³ nie pojawiły się kompleksowe opisy monograficzne. Wśród szczegółowych opracowań badaczka

dzieży szkolnej, [w:] *Z badań nad polskimi księgozbiórami historycznymi. Szkice i materiały*, red. B. Bieńkowska, J. Skrzypek, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, t. 5, Warszawa 1981, s. 39–52.

⁵ H. Synowiec, *Śląskie czasopisma szkolne (1922–1939)*, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Katowice 1999.

⁶ T. Jałmużna, *Łódzkie czasopisma szkolne w latach międzywojennych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998.

⁷ M. Adamczyk, J. Dzieniakowska, *Prasa Kielecczyzny w latach 1811–1989. Bibliografia*, Wszechnica Świętokrzyska, t. 1, Kielce 1999, J. Dzieniakowska, *Pisma szkolne w Radomiu w latach 1918–1939*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 1993, nr 1, s. 109–143.

⁸ E. Obała, *Gawędy Kaliskie 1936–1939: bibliografia zawartości*, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz 2011.

⁹ W. Rogacin, *Powstanie i charakterystyka pisma „Łącznik” w Państwowym Seminarium Nauczycielskim im. Mieczysława Brzezińskiego w Leśnej Podlaskiej*, „Tekst” 1997, nr 4, s. 114–125.

¹⁰ I. Socha, *Pierwsze czasopisma dla dzieci na Śląsku Pruskim*, „Guliwer” 1996, nr 2, s. 4–7.

¹¹ M. Szczuka, *Czasopisma szkolne Łodzi międzywojennej (1918–1939)*, Miejska Biblioteka Publiczna, Łódź 1982.

¹² *Prasa dziecięca i młodzieżowa. Studia i materiały*, red. M. Adamczyk, J. Jarowiecki, Instytut Kształcenia Nauczycieli. Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, Kielce 1982.

¹³ Z. Adamczyk, *Dobra informacja – to informacja własna: gazetka szkolna czy gazetka w szkole*, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Ośrodek Usług Pedagogicznych i Socjalnych, Katowice 2003.

przywołała jeszcze pracę Zofii Sokół¹⁴ oraz ciekawą analizę języka i przekazywanych wartości w pismach szkół średnich, której dokonała Marta Wrześniewska-Pietrzak¹⁵. Najwięcej publikacji, które wydrukowano po 1989 roku to krótkie relacje, doniesienia, sprawozdania opiekunów szkolnych redakcji, opisy konkretnych inicjatyw uczniowskich, ministudia nad jednym pismem, ukazujące się na łamach pism pedagogicznych: „Guliwera”, „Nowej Szkoły”, „Polonistyki”, „Problemów Opiekuńczo-Wychowawczych” czy „Warsztatów Polonistycznych”. Pierwszy rozdział książki P. Olechowskiej zamyka analiza treści najstarszej zachowanej w Czytelnii Pomorzoznawczej, szczecińskiej prasy szkolnej i konfrontacja wyników badań z publikacjami Tadeusza Białęckiego¹⁶ i Izabeli Strzeleckiej¹⁷ wcześniej zajmujących się podobną tematyką.

W rozdziale drugim stanowiącym teoretyczne rozważania na temat prasy szkolnej autorka dokonała próby zdefiniowania tego rodzaju wydawnictw periodycznych dowodząc, że nie można ich zaliczyć do mediów masowych. Podkreśliła jednocześnie, że cechy komunikacyjne oraz pełnione przez prasę szkolną funkcje każą ją traktować jako element komunikacji medialnej. Rozdział zamyka próba typologizacji oraz określenia zasadniczych cech prasy szkolnej, do których badaczka zaliczyła: okresowość (miesięczniki, dwumiesięczniki, kwartalniki oraz pisma ukazujące się nieregularnie), niski nakład periodyków (w większości przypadków nie przekraczający 150 egz.), aktualność (bieżące wydarzenia o zasięgu szkolnym), brak pogoni za sensacją (choć przekaz nacechowany emocjami), ograniczoność (wąski krąg odbiorców), walor poznawczy, kształcący, wychowawczy i dydaktyczny, fluktuacyjność i efemeryczny charakter, bezpłatne rozpowszechnianie (a ewentualne wpływy ze sprzedaży pokrywają koszty ich druku).

Cztery kolejne rozdziały stanowią wyniki badań własnych autorki i zawierają wyniki badań ilościowych i jakościowych. Badaczka poddała analizie 1341 egzemplarzy z 266 dostępnych autorce tytułów pism szkolnych (powielanych tradycyjnie i wydawanych w formie elektronicznej), pochodzących z 237 placówek edukacyjnych województwa zachodniopomorskiego. Celem badań było określenie profilu tematycznego oraz cech charakterystycznych zespołów redakcyjnych. Segment analizowanych czasopism został opisany zgodnie z przyjętym kluczem badawczym uwzględniającym periodyczność, nakład, format, objętość, formę dystrybucji, cechy szaty graficznej, technikę druku oraz formy wypowiedzi dziennikarskiej. Trzy

¹⁴ Z. Sokół, *Nowy gatunek prasowy – gazetki szkolne*, [w:] *Poetyka i pragmatyka gatunków dziennikarskich*, red. W. Furman, K. Zmorzyński, Studium Dziennikarstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 1999, s. 141–175.

¹⁵ M. Wrześniewska-Pietrzak, *Miało być odłotowo, czadowo, bojowo...: język i świat wartości czasopism szkolnych na tle pism młodzieżowych*, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2012, s. 213.

¹⁶ T. Białęcki, *Prasa Pomorza Szczecińskiego w latach 1945–1975*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie, Szczecin 1978.

¹⁷ I. Strzelecka, *Prasa szkolna uczniów województwa zachodniopomorskiego*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2010, z. 2, s. 89–105.

czasopisma w ocenie autorki zasługiwały na szersze omówienie ze względu na ich oryginalność, staranność wykonania i interesującą treść tj.: „Gimnazjak”, „Morskie Wieści” i „Read”. Czwarty rozdział został poświęcony typologizacji funkcji prasy szkolnej, która prócz zadań dydaktycznych i kształcących posiada także funkcje dokumentacyjne, informacyjne, promocyjne, kulturotwórcze, socjalizacyjne, aktywizujące, inspirujące, rozrywkowe i integrujące. Szczególnie interesujący wydaje się rozdział piąty zawierający analizę treści tematyki zachodniopomorskich pism szkolnych. Autorka dokonała podziału na teksty z zakresu szeroko pojętej tematyki uczniowskiej, związane ze szkołą i nauczycielami oraz takie, które wpisują się w edukację regionalną i międzykulturową. Jednocześnie badaczka zauważyła, że obydwie grupy cechuje tzw. okazjonalność, nierozzerwalnie związana z kalendarzem wydarzeń szkolnych, świętami państwowymi i liturgicznymi, dniem patrona, rocznicami wydarzeń historycznych. Całość dysertacji zamyka rozdział szósty opisujący konkursy dla szkolnych redakcji realizowane w województwie zachodniopomorskim. Jak wynika z badań najdłuższą tradycję mają: „Choszczeński Pulitser Szkolny” organizowany przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Choszcznie oraz kołobrzeska Sesja Dziennikarska „To jest temat” Zespołu Szkół Ogólnokształcących, której głównym zadaniem jest „wyłowienie” najlepszych prac dziennikarskich na określony temat w narzuconej formie wypowiedzi.

Do zasadniczej części książki został dołączony *Aneks* (s. 233–256), w którym znajdują się: mapa aktywności wydawniczej szkół publicznych województwa zachodniopomorskiego oraz alfabetyczny spis 341 tytułów prasy szkolnej, które ukazały się w latach 2010–2014. Całość wzbogaca bogaty wykaz literatury (s. 257–294) oraz materiał ilustracyjny w postaci skanów okładek analizowanych tytułów. Na okładce książki umieszczono fragment recenzji prof. UW dr hab. Roberta Cieślaka, która rozpoczyna się od zdania: „Przedstawiona do zaopiniowania książka domaga się licznych pochwał [...]”¹⁸. Recenzent podkreśla „wszechstronność, wielokontekstowość, łączenie badań źródłowych z niezbędnym tłem historycznym, staranność opracowania, rzetelność przeprowadzonych badań, poprawność metodologiczną oraz wysokie kompetencje analityczne badaczki”. Trudno nie zgodzić się z tymi uwagami. Zastrzeżenia może budzić zbyt mała liczba prób formułowania uogólnień, syntetyzacji i systematyzacji pracowicie zgromadzonego materiału, co powoduje że książka stanowi raczej zbiór tekstów do dziejów prasy szkolnej województwa zachodniopomorskiego niż syntezę badań na co wskazywałby tytuł opracowania. Niemniej, prezentowane w książce treści uzupełniają dotychczasową wiedzę o prasie szkolnej i stanowią inspirację do podejmowania nowych inicjatyw badawczych.

¹⁸ R. Cieślak, fragment *Recenzji*, [w:] P. Olechowska, *Prasa szkolna – teoria, funkcje, tematyka...*, dz. cyt., okładka.